

Отже, удосконалення казначейського обслуговування місцевих бюджетів за видатками має базуватися на пошуку нових форм та методів досягнення позитивних результатів роботи у майбутньому. Запропоновані шляхи удосконалення казначейського обслуговування місцевих бюджетів будуть сприяти найбільш ефективному використанню бюджетних коштів та обов'язково їхньому цільовому використанню 230,231.

2.19. Забезпечення економічної безпеки вищих навчальних закладів з урахуванням особливостей економічного розвитку регіонів

За сучасних реалій розвитку національної економіки набуває актуальності дослідження ролі вищої освіти в забезпеченні економічного розвитку держави та вищих навчальних закладів (ВНЗ). Вищі навчальні заклади є основною ланкою якісного відтворення населення та джерелом поповнення інтелектуальних ресурсів держави. Як суб'єкти господарювання виші функціонують в умовах ринкових відносин (знаходяться під впливом негативних чинників зовнішнього і внутрішнього середовища, які як позитивно, так і негативно впливають на забезпечення ефективності їх діяльності. Провідне місце серед яких посідають економічні, такі як: економічна нестабільність, низька платоспроможність населення (особливо характерно для сучасного розвитку вітчизняної економіки), породжуючи загрози їх діяльності, а у підсумку – їх економічній безпеці.

На сьогоднішній день важливим завданням, яке має вирішуватись на усіх рівнях є підвищення якості вищої освіти шляхом узгодження потреб економіки, вимог ринку праці та роботодавців. Зазначене спроможне забезпечити підготовку конкурентоспроможних як на вітчизняному, так і на міжнародних ринках праці фахівців, які в перспективі зможуть забезпечити економічний розвиток держави на інноваційних засадах. У цьому контексті як перед вишами, так і перед державою постає важливе завдання забезпечення економічної безпеки, сприяти чому підготовка висококваліфікованих випускників, які будуть затребувані і на вітчизняному, і на міжнародних ринках праці з урахуванням нарощування процесів глобалізації, що відбувається на всіх рівнях (економічному, політичному, соціокультурному, освітньому тощо), реалізації євроінтеграційних пріоритетів України та переходу до економіки знань, адже основним елементом, що сприяє прогресу є людина, тому що вона створює знання.

У зв'язку з зазначеним задля підвищення ефективності діяльності ВНЗ повинні розробляти та реалізовувати заходи, що сприяють запобіганню, послабленню або захисту від загроз діяльності вишу та призведуть до підвищення ефективності їх функціонування й конкурентоспроможності та захисту від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на діяльність вищих навчальних закладів. Об'єктивною підставою для цього є:

- погіршення фінансово-економічного становища ВНЗ та зниження рівня їх

²³⁰ Щербань О.Д. Напрями удосконалення формування доходів місцевих бюджетів / О.Д. Щербань // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – № 41. – С. 74–79.

²³¹ Фесик О.М. Вдосконалення казначейського обслуговування місцевих бюджетів за доходами / О.М. Фесик, І.А. Зав'ялова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.intkonf.org.

економічної безпеки;

- зниження рівня розвитку секторів промисловості, для яких здійснюється підготовка фахівців вищими навчальними закладами України;
- погіршення економічного розвитку держави у результаті зниження макроекономічних показників;
- зниження конкурентоспроможності України на світовій арені та, у загальному підсумку, зниження рівня економічної безпеки держави й національної безпеки в цілому.

Вітчизняна вища освіта, в тому стані, в якому вона перебуває сьогодні, не здатна ефективно виконувати функцію «соціального ліфта» і перестає бути сферою здійснення соціально-економічних інвестицій, які мають важливе значення для забезпечення економічного зростання України. Нагальним є вирішення питання доступу до якісної освіти, особливо вищої, яка все більшою мірою стає платною, що зменшує можливості доступу до неї категорій населення, які відносяться до соціально незахищених. Та, навіть, не зважаючи на високу платню, українські виші через застарілу структуру підготовки спеціалістів, низьку оплату праці викладачів, недостатню матеріальну базу та наукову діяльність, випускають на ринок праці неконкурентоспроможних фахівців, а сама вища освіта вже давно дискредитована як джерело отримання професійних знань²³².

У контексті дослідження доцільно розглядати економічну безпеку ВНЗ в якості елемента системи (національна безпека – економічна безпека – економічна безпека країни – економічна безпека держави – економічна безпека підприємства). При цьому важливим є дослідження авторів, проведене в праці²³³, де вони зазначають, що крім забезпечення екосесента (economic security of enterprise) є нагальна необхідність забезпечення економічної безпеки й суспільно важливих соціально-економічних систем, до яких належать вищі навчальні заклади, які автори пропонують називати «екосесед» (economic security of education). В цій же праці відмічається, що ВНЗ можна розглядати з позиції економічної корпорації (при вирішенні проблематики економічної безпеки ВНЗ необхідно використовувати принципіві підходи до оцінювання економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності з урахуванням особливостей діяльності ВНЗ, її продукту – знань та його комерціалізації) та як важливий елемент соціально-економічної системи (проблематику екосеседа потрібно формувати в контексті економічної безпеки країни). Проте автори в цій же праці, зазначають, що «експлейнарний базис екосеседа має формуватись на деякій змішаній позиції, яка зумовлена тісним зв'язком соціальних відносин у системі національної вищої освіти з економічними відносинами».

Однією з найзначніших конкурентних переваг України на шляху до розбудови економіки знань є високий рівень освіченості її громадян. Так, 45 % української робочої сили мають вищу освіту (за цим показником Україна посідає п'яте місце серед 37-ми країн)²³⁴. У відповідності з результатами проведеного загальнонаціонального опитування з метою дослідження громадської думки щодо вступу до ВНЗ за

²³² Депутати хочуть зменшити вартість навчання в ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studiarium.net/page/360-deputati-hochut-zmenschiti-vartist-navchannja-v-vnz>.

²³³ Козаченко Г. В., Тюленев Г. Д. Позиціонування вищого навчального закладу в експлейнарному базисі його економічної безпеки / Г. В. Козаченко, Г. Д. Тюленев [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://type.econom.univ.kiev.ua/data/2011_24/Zb24_13.pdf.

²³⁴ Федулова Л. І. Державна політика розбудови економіки знань: особливості реалізації антикризової стратегії [Текст] / Л. І. Федулова, Т. М. Корнес // Фінанси України. – 2009. – № 10. – С. 3–17.

результатами зовнішнього незалежного оцінювання та певних питань якості освіти 32 % населення України питання вдосконалення якості вищої освіти відносить до завдань першочергової важливості²³⁵. За кількісними ознаками (ступенем охоплення населення вищою освітою Україна посідає 10-12 місце у світі, серед молоді віком 20-26 років – 79 % населення здобувають вищу освіту, з них 60% – за рахунок коштів бюджету, 20% – за власні кошти) держава ще може скласти конкуренцію провідним країнам світу. За цими даними основне інвестування у сферу вищої освіти відбувається за державні кошти, при цьому за якісними складовими вітчизняна вища освіта знаходиться на низькому рівні (зокрема, за «інженерною освітою» – «в п'ятому десятку, а за бізнес-освітою – в кінці першої сотні»²³⁶). При цьому, згідно даних Всесвітнього економічного форуму за глобальним індексом конкурентоспроможності, Україна посіла у 2017-2018 роках 81-е місце серед 137 країн світу (до десятки країн, як і в попередньому дослідженні, увійшли США, Сінгапур, Нідерланди, Німеччина, Гонконг, Швеція, Великобританія, Японія та Фінляндія). Проте за критерієм «вища освіта і професійна підготовка» Україна займала у 2015-2016 серед 140 країн 34-е місце, у 2016-2017 роках серед 138 країн 33-е, у 2017-2018 роках серед 137 країн – 35-е місце відповідно, а за критерієм «відповідність бізнесу сучасним вимогам» протягом зазначеного періоду займала такі місця (91-е у 2015-2016 роках, 98-е – у 2016-2017 роках, 90-е місце відповідно – у 2017-2018 роках)²³⁷.

Загалом можна зазначити, що головною загрозою функціонуванню ВНЗ, яка породжується впливом чинників зовнішнього та внутрішнього середовища становить недостатня відповідність рівня підготовки фахівців з вищою освітою потребам економіки, вимогам ринку праці та роботодавців. Зазначене характерне в цілому для України і зокрема для тимчасово окупованої Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та зони проведення антитерористичної операції. Зокрема значних втрат завдано промисловості (вугільній, металургійній тощо), сільському господарству, транспортній сфері Донецької та Луганської областей²³⁸. Лише 18 ВНЗ Криму, Донецької та Луганської областей, які опинилися в окупації, переїхали в інші міста України. Зокрема, до анексії Криму Росією у Таврійському національному університеті імені В. І. Вернадського навчалось 14 тисяч студентів за 47 спеціальностями. Внаслідок російської окупації його перенесли до Києва. При цьому акцент у ВНЗ робиться «на гуманітарному блоці» задля підготовки фахівців за різними спеціальностями для розвитку Криму після деокупації²³⁹. У 2017-2018 навчальному році більшість випускників шкіл Донецької області бажають вступати до ВНЗ інших областей, 1346 випускників невідконтрольних міст поступили до українських вишів, з них більше тисячі – навчаються за кошти бюджету, при цьому найбільш популярними були

²³⁵ Тестування та рівний доступ до якісної вищої освіти: громадська думка про ЗНО, вступ до вишів, проблеми вищої школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dif.org.ua/en/polls/2011-year/testuvannja-ta-rivnii-dostup-do-jakisnoi-vishoi-osviti-gromadska-dumka-pro-zno-vstup-do-vishiv_problemi-vishoi-shkoli.htm.

²³⁶ 79% українців отримує вищу освіту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vgolos.com.ua/news/ukraina_v_liderah_z_stupenem_ohopennja_naselennja_vyshchoju_osvitoju_275476.html.

²³⁷ Позиція України в рейтингу країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2017-2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-inksom-globalnoi-konkurentospromozhnosti-2>

²³⁸ Собкевич О. В., Шевченко А. В., Михайличенко К. М. «Щодо сучасного становища та заходів відбудови економік Донецької та Луганської областей» Аналітична записка / О. В. Собкевич, А. В. Шевченко, К. М. Михайличенко. – № 35, Серія «Економіка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1639/>.

²³⁹ Кримський ВНЗ у Києві: «Наше завдання - підготовка майбутніх кадрів для Криму» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dw.com/uk/кримський-внз-у-києві-наше-завдання-підготовка-майбутніх-кадрів-для-криму/a-19049953>.

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка та Східноукраїнський національний університет імені Володимира Дала²⁴⁰.

За вітчизняних реалій розвитку економіки України не простежується роль та механізм взаємодії держави на ринку праці з вишами і, як зворотній ефект, вплив елементів ринку праці на забезпечення економічної безпеки ВНЗ, економічний розвиток країни та забезпечення економічної безпеки держави. Іншими словами, є недосконалим механізм, завдяки реалізації якого відбувається взаємодія випускників ВНЗ та роботодавців шляхом узгодження ціни на інтелектуальний капітал та умов праці між ними з урахуванням іміджу вишів, що сприяє залученню інтелектуального капіталу нації до сфери національного виробництва та забезпечення економічної безпеки ВНЗ та держави. Наявність і поглиблення розриву зв'язку між освітою, наукою та виробництвом є однією з причин відірваності знань, отриманих у вітчизняних вишах від вимог роботодавців. В сучасних умовах відбувається нарощування негативних тенденцій розвитку вітчизняної вищої освіти, у результаті дії яких відбувається поглиблення розриву якості підготовки фахівців для потреб економіки, зниження рівня матеріально-технічного забезпечення ВНЗ, що здійснюють підготовку фахівців та збільшення частки непрацевлаштованих випускників загальноосвітніх (ЗОНЗ) та вищих навчальних закладів. Інформація про чисельність безробітного населення та рівень безробіття за причинами незайнятості у 2010-2016 роках наведено у таблиці 1, за даними якої протягом 2010-2013 років відбувалось щорічне зменшення кількості безробітного населення у віці 15-70 років проте у 2014 році порівняно з 2013 роком їх кількість збільшилась на 22,33 %, а у 2015 році відносно 2014 року – зменшилась на 10,44 %, однак у 2016 році порівняно з 2015 роком знову відбулось збільшення кількості безробітного населення на 1,42 %. Загалом у 2016 році відносно 2010 року кількість безробітного населення зменшилась на 2,08 %. Також досить значною є частка непрацевлаштованих випускників ЗОНЗ та ВНЗ, яка у 2016 році становила 15,6 %, у 2010 році – 15,5 %, частка безробітних за іншими причинами незайнятості є набагато меншою протягом 2010-2016 років (переважною є тільки частка вивільнених з економічних причин, вона становила у 2010 році 33,0 %, у 2016 році вона була дещо меншою і складала 22,4 %, незважаючи на збільшення кількості безробітного населення, а також частка звільнених за власним бажанням, за угодою сторін, яка, навпаки, збільшилась з 27,2% у 2010 році до 33,0 % у 2016 році).

Важливим чинником, що впливає на такий стан справ, є збільшення кількості абітурієнтів, які вступають на популярні, однак не затребувані в сучасних умовах спеціальності і не віддають перевагу при вступі вкрай дефіцитним з точки зору забезпечення потреб промисловості і економіки в цілому спеціальностям, подальше працевлаштування за якими не є пріоритетним для них через низький рівень оплати праці на підприємствах та скорочення їх кількості в сучасних умовах. У результаті дії зазначеного чинника відбувається зменшення мобільності робочої сили та подальша локалізація випускників ВНЗ у великих містах.

Зважаючи на зазначене актуалізуються питання, пов'язані з необхідністю здійснення збалансування фінансових та нефінансових показників з урахуванням взаємозв'язку між витратними і доходними частинами бюджетів ВНЗ. Зокрема, існує нагальна необхідність розробки адаптованої під потреби ВНЗ збалансованої системи показників (Balanced Scorecard – BSC – розроблена на початку 1990-х років Робертом Капланом і Девідом

²⁴⁰ Кудя едет учитьсѧ молодежь Донбасса? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/28817915.html>.

Нортоном²⁴¹) як одного з методів стратегічного управління. Реалізація зазначеного сприятиме, зокрема: акумулюванню фінансових ресурсів та подальшому їх спрямуванню у реальний сектор економіки; зменшенню рівня безробіття серед випускників вітчизняних вишів; забезпеченню економічної безпеки ВНЗ, держави та національної безпеки загалом.

1. Безробітне населення (за методологією МОП) за причинами незайнятості у 2010-2016 рр. (у середньому за період)*

2010 рік ¹	2011 рік ¹	2012 рік ¹	2013 рік ¹	2014 рік ¹	2015 рік ¹	2016 рік ¹
1. Безробітне населення у віці 15-70 років, усього, тис. осіб						
1713,9	1661,9	1589,8	1510,4	1847,6	1654,7	1678,2
2. Темп зміни безробітного населення у віці 15-70 років, % до попереднього року						
X	-3,03	-4,34	-4,99	22,33	-10,44	1,42
3. За причинами незайнятості, відсотків:						
- вивільнені з економічних причин						
33,0	27,7	23,5	21,9	22,3	27,8	22,4
- звільнені за власним бажанням, за угодою сторін						
27,2	30,1	34,0	34,6	31,8	28,9	33,0
- звільнені у зв'язку з закінченням строку контракту або договору найму						
10,0	9,2	8,4	8,1	7,8	7,5	9,4
- не працює після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів						
15,5	18,1	16,9	16,8	16,7	16,4	15,6
- робота має сезонний характер						
6,3	6,9	8,8	8,4	9,3	9,9	9,7
- незайняті через виконання домашніх (сімейних) обов'язків тощо						
2,4	2,5	2,5	3,8	4,6	3,7	3,2
- звільнені за станом здоров'я, через оформлення пенсії						
0,9	0,9	1,5	1,2	1,4	0,9	1,8
- демобілізовані з військової строкової служби						
1,3	1,2	1,4	1,0	0,3	0,3	0,7
- інші причини						
3,4	3,4	3,0	4,2	5,8	4,6	4,2

¹ Дані за 2010-2014 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополя, за 2015-2016 роки – також без частини зони проведення антитерористичної операції.

* Джерело: сформовано за даними²⁴²

З урахуванням вищезазначеної необхідності врегулювання ринку праці з точки зору встановлення відповідності вимог ринку праці, економіки та роботодавців з метою реалізації євроінтеграційних пріоритетів України є доцільність у розробці та здійсненні комплексу заходів, що повинні передбачати наряду з іншим вдосконалення механізму управління сферою вищої освіти на усіх рівнях задля приведення у відповідність освітніх програм підготовки фахівців відповідно зі складовими економічної безпеки з урахуванням сучасних умов та перспектив розвитку економіки, у тому числі з проведенням обов'язкового моніторингу усіх зацікавлених у цьому процесі сторін (держави, роботодавців тощо).

²⁴¹ Kaplan R. S., Norton D. P. The Balanced Scorecard – Measures that Drive Performance [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hbr.org/2005/07/the-balanced-scorecard-measures-that-drive-performance>.

²⁴² Державна служба статистики України. Безробітне населення (за методологією МОП) за причинами незайнятості у 2010-2016 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

З точки зору забезпечення економічної безпеки ВНЗ доцільним для здійснення економічного зростання регіонів, враховуючи особливості їх розвитку, вбачається реалізація програм міжнародної бізнес-інтеграції та академічної мобільності, розробка спеціальних програм розвитку сільського господарства, створення підприємств, інноваційних структур, реалізація проектів розвитку регіонів різних типів, видів та масштабів. Практична реалізація зазначеного сприяла б залученню абітурієнтів у регіональні виші на спеціальності, які є затребувані на регіональних ринках праці задля подальшого розвитку економічного потенціалу регіонів. У результаті, за умови забезпечення узгодженості потреб економіки, вимог ринку праці та роботодавців буде забезпечений належний рівень економічної безпеки ВНЗ.

2.20. Стан та проблеми підготовки фахівців у сфері гостинності в Україні

Сфера туризму набирає високого розвитку в сучасному світі. Враховуючи низький попит на туристичні послуги в Україні, держава повинна створювати необхідні умови для комфортної праці в даній сфері та розвивати туристичну індустрію, адже туризм є перспективним для поповнення державного бюджету.

На сьогоднішньому етапі розвитку туризму та готельного бізнесу Україна є неконкурентоспроможною – це доводить рівень готелів, обслуговування, невідповідність світовим стандартам. Це знижує рівень туристичної привабливості України. За прогнозами ВТО в нашій країні очікується збільшення потоку туристів, тому питання професіоналізму фахівців у сфері гостинності є невідкладним.

За даними Державної служби статистики України кількість закладів готельної індустрії різноманітного походження (оздоровчі комплекси, санаторії, готелі) впали в 1,52 рази²⁴³. Такий негативний показник повинен сприяти покращенню сервісу, поліпшенню кваліфікації працівників, збільшенню лояльності податкової системи.

Проблемою якісної підготовки працівників сфери гостинності є, в першу чергу, невідповідність вимог держави до рівня підготовки фахівця, змістом дисциплін, що вивчаються у вищих навчальних закладах, які, як правило, не відповідають практичним навичкам у даній сфері, відсутність інноваційних систем. Питання проблеми підготовки фахівців досліджували такі вчені як М. Мальська, Л. Лояк, Л. Кнодель, В. Смолій, Х. Рідель та інші.

Метою даної статті є дослідження проблем підготовки фахівців у сфері гостинності в Україні, порівняння методів навчання з туристично – потенційними країнами, які набули успіху в даній сфері діяльності.

Виклад основного матеріалу: Сфера готельного бізнесу є лідером за створенням робочих місць. Цей показник є дуже актуальним для України, враховуючи економічну ситуацію в нашій країні. За даними Ради зі світового туризму протягом майбутніх десяти років сфера гостинності забезпечить роботою понад 100 млн. людей.

Готельний бізнес, як предмет навчання, в Україні з'явився зовсім нещодавно – перший університет відкрився у 1979 році та довгий час був єдиним навчальним закладом, що готує спеціалістів у сфері готельно – туристичної справи. У 2002 році Кабмін узаконив підготовку студентів з напрямку «Туризм», після цієї події від нього відокремилися такі галузі як «готельна справа», «ресторанна справа». На сьогоднішній

²⁴³ Електронний ресурс <http://www.vn.ukrstat.gov.ua/index.php/statistical-information/4717-2010-11-29-10-00-30.html>